תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר נשים

# פתח עינים על נדרים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# פתח עינים על נדרים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-נדרים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**דף ו:** . . . . . 4
**דף ז:** . . . . . 4
**דף י** . . . . . 7
**דף יט:** . . . . . 7
**דף כ:** . . . . . 7
**דף כב** . . . . . 9
**דף כט** . . . . . 11
**דף לא:** . . . . . 11
**דף לב** . . . . . 12
**דף לב:** . . . . . 12
**דף לה:** . . . . . 13
**דף לח** . . . . . 13
**דף לט:** . . . . . 14
**דף מ** . . . . . 15
**דף מא** . . . . . 15
**דף מג:** . . . . . 16
**דף מט** . . . . . 17
**דף מט:** . . . . . 17
**דף נ** . . . . . 17
**דף נ:** . . . . . 18
**דף סב** . . . . . 19
**דף פא** . . . . . 19

## דף ו:

**יש יד לפאה וכו'** עמ"ש הר"ן ד"ה ולענין הלכה והאריכו רבנן בתראי עלה ואני השפל עמדתי קצת על דבריהם בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רנ"ח אות ג' וע"ש בקונטריס אחרון ועיין מה שרמזתי בקונטריס זה לעיל מס' פאה בס"ד:

## דף ז:

**השומע אזכרת השם וכו'** פירש הר"ן וז"ל בריש תמורה מפיקינן אזהרה למזכיר ש"ש לבטלה מדכתיב את ה' אלהיך תירא עכ"ל וכתב מהרש"א בחידושי אגדות וז"ל בתמורה מפרש אזהרתו מאת ה' אלהיך תירא וכו' אבל הרמב"ם סוף ה' שבועות כתב דאפי' להזכיר שם מן השמות לבטלה אסור שנאמר ליראה את השם הנכבד והנורא וכו' אבל בסוגיא דתמורה לא קאי הכי במסקנא אלא דאזהרתיה מאת ה' אלהיך עכ"ל והרב עיון יעקב כתב עליו לק"מ דודאי לתירוץ ראשון שם בתמורה מבואר דגם מוציא ש"ש לבטלה ג"כ יליף מהאי קרא ליראה את השם אלא שאין לוקין רק במקלל בשם מפסוק דלא תקלל חרש ובמ"ש רש"י בשם ר"י ותירוץ אבע"א לא גריס הרמב"ם בש"ס וכן משמעות התוס' וכמ"ש בבה"ז וכן משמע לשון הר"מ ובכלל יראתו שלא יזכיר לבטלה כלומר שעיקר אזהרת הפסוק על המקלל בשם אלא שזה נכלל ג"כ בכלל יראתו עכ"ל ומאי דפשיטא ליה למר בעניותנו אכתי לא איפרק וכך היא הצעה של שמועה שם בתמורה דף ג' ע"ב מקלל חבירו בשם מנ"ל א"ר אלעזר א"ר אושעיא אמר קרא אם לא תשמור וכו' ואימא למוציא ש"ש לבטלה מי גרע וכו' אנן הכי ק"ל אימא מוציא ש"ש לבטלה תיסגי ליה במלקות אבל מקלל חבירו בשם כיון דעביד תרתי לא תיסגי ליה במלקות לא מצית אמרת דכתיב לא תקלל חרש. ולפום ריהטא מוכרח דגם לתירוץ זה לא אתא קרא דליראה את השם אלא למקלל חבירו בשם ולא למוציא ש"ש דאי גם מוציא ש"ש יליף מהאי קרא לתירוץ זה כדברי הרב עיון יעקב מאי איריא מקלל חבירו בשם דלקי אפילו מוציא ש"ש לילקי כיון דליראה הוא למוציא ש"ש נמי ולפי' ר"י בר מנחם שכתב רש"י ותלי זיניה הרב עיון יעקב בפירושו הרואה יראה דפירושו הוא לישב דלא נימא דמקלל בשם לא סגי במלקות ואהא פירש דמאי דמשני ש"ס הוא דלא מצית אמרת דלא יתכפר במלקות גרידתא דודאי מתכפר במלקות גרידא וכו' ע"ש אבל אין הוכחה מפירושו דמוציא ש"ש יליף נמי מהאי קרא אלא שאין לוקין כאשר יראה הרואה בדברי רש"י ומוכרח דלכל הדברות האי קרא לא אתא אלא למקלל את חבירו דוקא דאי לא לילקי דבתירוץ זה אין טענה דקאי אמוציא ש"ש ולא לקי דאי אמרת דליכא

אזהרה במוציא ש"ש היינו תירוץ ואי בעית אימא דכתב הרב הנז' דהרמב"ם לא גריס לה. אלא ודאי דלהאי תירוצא קמא נמי הכונה דלא קאי אהאי קרא אלא למקלל חבירו ולא למוציא ש"ש. ואע"ג דמאי דפריך הש"ס הוא דאימא דמקלל לא תיסגי ליה במלקות ולא פריך דמאי איריא מקלל אפילו מוציא שש"ל. על כורחך תרתי פריך דהא תיקשי על התרצן דתריץ מי גרע מקלל ממוציא מאי משני אימא דכונת המקשן להקשות דמאי איריא מקלל אימא דקרא למוציא שש"ל וכ"ש מקלל ותרוייהו לילקו ומאי תירוצא מי גרע וכו' ותו המקשן דבא לישב קושיתו אמאי הוצרך לומר דמאי דקשיתיה היינו דמקלל לא תיסגי ליה במלקות כה יאמר דכונתו דמוציא נמי לילקי. אמנם נראה דהתרצן השיב לו עפ"י מדותיו שהקשה אימא למוציא שש"ל דהך לישנא מורה ובא דקרא לא אתא אלא למוציא ולא למקלל דאי כונתו להקשות דמאי איריא מקלל אימא דמוציא נמי לילקי הול"ל ואימא אפי' מוציא שש"ל ומדלא קאמר הכי משני שפיר מי גרע. ואהדר ליה המקשן שנ"ה ופיר"ש קושיתו דמוציא לילקי ומקלל לא תיסגי ליה וכפ"ז שתים זו שמענו דקשיא ליה כל בתר איפכא דמדנקט מקלל מוכח דמוציא לא לקי ופריך דמוציא לילקי ומקלל לא תיסגי ליה במלקות והכי משמע מפירוש רבינו גרשון מאור הגולה בכ"י שכתב וז"ל ואימא האי ליראה לחייב לאו למוציא שש"ל הוא דאתא ולא למקלל. אנן הכי ק"ל דנימא דמוציא שש"ל תיסגי ליה במלקות ונימא דלהכי כתיב והפלה אבל מקלל בשם לא תיסגי ליה במלקות דתרתי עביד עכ"ל. ומאחר עלות דהמקשן תרתי קפריך מוכרח דמאי דמשני התרצן לכל הגירסאות ולכל הפירושים כונתו דליראה קאי אמקלל וסגי ליה במלקות ולא קאי אמוציא ומ"ה לא לקי. איכו השתא מאי קאמר הרב עיון יעקב דודאי לתירוץ ראשון מבואר דגם מוציא שש"ל יליף מהאי קרא אלא שאין לוקין וכו' והלא הדבר מבואר בהפך דגם לתירוץ ראשון צ"ל דלא קאי למוציא דאי קאי למוציא נמי לילקי ואינו מן הישוב בפירוש ריב"ם דאמקלל לילקי ולא אמוציא כמו שנאמר וגם התוס' שכתב הרב הנז' והרב בה"ז דלא גרסי ואב"א כתבו בתירוץ הש"ס דכיון דאשכחן אזהרה במקלל יש לנו להעמיד האי קרא דמלקות במקלל טפי מלהעמיד במוציא דלא אשכחן ביה אזהרה מפורשת ע"ש ופשטן של דברים משמע דלא איירי קרא במוציא לתירוץ הש"ס הפך הרב הנז' ושפיר קאמר הרב מהרש"א והערתו אשר הערה על הרמב"ם. וע"פ דברי התוס' הללו כתב הרב צאן קדשים דאף כפי מ"ש התוס' לעיל א"ש גירסתנו דגרסינן ואב"א וכו' עש"ב ואינו מחוור. ודברי הרב בה"ז והרב עיון יעקב הנז' שכתבו דהתוס' הכא לא גרסי ואב"א נראין עיקר. אמנם מדברי התוס' בר"ה דף ל"ג ע"א ד"ה הא ר' יהודה שכתבו בתוך דבריהם וז"ל ומוציא שש"ל דאמרו פ"ק דתמורה

מדכתיב את ה' אלהיך תירא הנ"מ בלא ברכה וכו' ע"ש משמע דהוו גרסי ואב"א וכו' כגירסתנו תו ק"ק על הרב עיון יעקב במה שישב להר"מ דאף דנימא דהר"מ לא הוה גריס ואב"א וכו' מ"מ מוכרח דכונת הש"ס כתירוצו היינו דהאי קרא דליראה אינו אלא במקלל ולא במוציא שש"ל דהא אמרי' בסנהדרין דף נ"ו ע"א דפריך אקרא דונוקב שם ואימא פרושי שמיה הוא ואזהרתיה מהכא את ה' אלהיך תירא וכו' הויא ליה אזהרת עשה ולא שמה אזהרה והך לישנא דהש"ס מייתי ליה הרמב"ם בס' המצוות עשין ד' ופירשו דר"ל אולי אומרו ונוקב שהוא שיזכיר השם לבד וא"ת איזה עון בזה נאמר כי הוא עזב היראה כי מיראת השם שלא יזכיר השם לבטלה וכו' ע"ש והרי מפורש בסוגיא הנז' והביאה הרמב"ם דמוציא שש"ל נפיק מאת ה' אלהיך תירא ומוכרח דכונת הש"ס בתמורה היינו דקרא דליראה אינו אלא במקלל בשם:

**אלא** דאעיקרא זה אינו מן הקושי על הרמב"ם שהביא פי"ב דשבועות קרא דליראה כי כן דרך הרמב"ם בחיבורו בכמה וכמה דוכתי דלא קפיד אקראי כידוע. וראיתי להרב מהרש"א ז"ל בחידושי הלכות שכתב על דברי התוס' דר"ה דף ל"ג הנז' שכתבו דמוציא שש"ל אמרי' פ"ק דתמורה מדכתיב את ה' אלהיך תירא וז"ל לאו מהאי קרא מייתינן ליה התם אלא מדכתיב ליראה את ה' הנכבד והאי קרא את ה' אלהיך תירא דרשינן בדוכתא אחריתי לרבות ת"ח עכ"ל ודבריו קשים לשמוע דהרי מפורש באותו פרק באותו מקום כדברי התוס' דמוציא שש"ל נפיק מאת ה' אלהיך תירא וקרא דליראה לא אתא אלא למקלל בשם והרי הוא כמבוא"ר מתוך כל מ"ש. וה"נ אמרינן בסנהדרין דף נ"ו כנז' דמוציא שש"ל נפיק מאת ה' אלהיך תירא כמ"ש התוס'. ומ"ש רש"י בריש סוגית תמורה אם לא תשמור וכו' שיתירא שלא להוציא את השם לבטלה וכן מקלל חבירו וכו' ע"ש היינו לס"ד אמנם למסקנא קרא דליראה למקלל ולפי שינויא בתרא מוציא שש"ל נפיק מאת ה' אלהיך תירא והכי אמרינן בסנהדרין כאמור וכ"כ הסמ"ג לאוין רמ"א ועשין ד' והסמ"ק עשין ד' והר"א ממיץ בריש (ס') ס' יראים דמוציא שש"ל נפיק מאת ה' אלהיך תירא וכ"כ הר"ן בשמעתין כנז"ל. ותו קשה דפליג מהרש"א דידיה אדידיה שהוא הכא בחידושי אגדות כתב דנפיק מאת ה' אלהיך תירא והעיר על הר"מ דמייתי ליראה את השם דבמסקנא לא קאי הכי אלא אזהרתו מאת ה' אלהיך תירא כמש"ל וזה הפך ממש ממ"ש בחידושי הלכות בר"ה:

## דף י.

**חסידים הראשונים היו מתאוין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן וכו'** מהכא מקשו למ"ש התוס' פ"ק דשבת ופ"ק דחולין ושאר דוכתי דהא דאין הקב"ה מביא תקלה ה"ד במידי דאכילה אמנם בשאר מילי משכחת לה דתבא תקלה ומהכא משמע דאין הקב"ה מביא תקלה כלל והתאוו תאוה להביא קרבן חטאת ולא מצו להביא לא באיסורי מאכלות ולא בשאר איסורים כלל. ושמעתי דאפשר דלימים ראשונים קדישי עליונין היו נשמרים מכל איסור ואין הקב"ה מביא תקלה כל עיקר על ידיהם. ובתר דנא ירדו לשערי' ולא זכו למדרגה עליונה כזו זולת דבמידי דאכילה הוה להו סיעתא דשמיא דאין תקלה באה על ידיהם והוא הדבר אשר דיברו בירושלמי אהא אם הראשונים מלאכים אנו בני אנש וכו' כלומר דמדרגות מדרגות יש. דיקא נמי דנקט הכא חסידים הראשונים כלומר דהם הי"ל מעלה זו דאין הקב"ה מביא תקלה ע"י כל עיקר. אחר זמן ראיתי שכ"כ הרב בני חיי בחי' גיטין דף ג' ע"א:

## דף יט:

**הא מכירין אסורין אימא סיפא סתם חרמים וכו'** מסוגיא זו דקדקתי על סברת הרמב"ם וסיעתו דסברי דסתם חרמים לכהנים ולא תעזוב נפשי לשאו"ל גם למאן דפסק סתם חרמים לבדק הבית מסוגיא זו כמ"ש בהגהותי פ"ו דערכין. ובהא דסתם נדרים להחמיר כתבתי בעניותי קונט' בילדותי על דברי הראשונים ואחרונים בס"ד:

## דף כ:

**בני שנואה.** הראב"ד בס' בעלי הנפש דף ע"ג כתב וז"ל והשנואה שאמרנו שנואה ומרוחקת בשעת תשמיש היא שהרי לאה אמנו שנואה היתה וכו' מיהו בשעת תשמיש מיהא רצויה עי"ל שהיא עצמה קרויה שנואה על שלא היה אוהב אותה אהבה יתירה כרחל אבל מ"מ לא היתה שנואה עכ"ל וק"ק דאמאי לא משני כדמשני הש"ס פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ג) דאמרו שם מאי שנואה אלימא שנואה ממש אפשר בגנות בהמה וכו' אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשה עשו בפניה ויפתח את רחמה והביאו מהרש"א הכא בשמעתין. תו ק"ק לתירוץ ראשון דמשמע שהיתה שנואה שהרי הכתוב קאמר ויאהב גם את רחל מלאה דאלמא הי"ל אהבה עם לאה אלא שאהבת רחל יתירה. ובזהר הקדוש הקשה זה ומתרץ על דרך האמת ואמר שם מהכא דסני ב"נ עריין דאמיה ומבואר בכתבי רבינו האר"י זצ"ל:

**בני נדוי** פירש הרא"ש אם הוא או היא מנודין ואסורין בתשמיש ומצאתי כתוב מטהרת יד הקדש הרב המובהק כמהר"ן רוזילייו זלה"ה וז"ל קשה דמנודה מותר בתשמיש וכ"כ הטור י"ד סי' של"ד והרא"ש גופיה הביא דברי הרי"ף פ' ואלו מגלחין דפסק לקולא ואפשר לישב בדוחק דהכא מיירי הרא"ש כשהחמירו עליהם בשעת הנדוי לאוסרם בת"ה כדאשכחן בשאר דברים דיש כח ביד ב"ד להחמיר. נ"ר עכ"ל והטור סי' של"ד הביא ג"כ מי שפסק לחומרא דאסור בת"ה ובא"ח סי' ר"ם וא"ה סי' כ"ה הביא ג"כ ב' פירושים או בני נדה או מנודה שאסור בתשמיש ואחז"ר ראיתי שהרב בני חיי שם סי' של"ד הביא דברי הרב הנז' ועש"ב:

**בני תמורה** פירש הראב"ד וז"ל מתכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו וי"מ אפילו בשתי נשיו שהוא מכוין לאשתו האחת ונזדמנה לו האחרת ויש ששואלין לזה הפי' א"כ יש מן השבטים שהם בני תמורה שהרי יעקב אבינו לרחל נתכוון ונזדמנה לו לאה י"ל עדיין לא נתנה תורה ולא נאסרו בדקדוקים א"נ שלא נתעברה בלילה הוא אלא אי קשיא הא קשיא מאחר שהוא שוגג והוא סבור שהיא היא המתכוין אליה למה נקרא מורד ופושע אלא מחוורתא כלישנא קמא. ומה שתירץ דעדין לא נתנה תורה וכו' אכתי מצאה החקירה מקום לנוח בדוד מלך ישראל שאז"ל דישי נתכוון לשפחתו ונזדמנה אשתו וכבר פי' הרב עשרה מאמרות דכונתו משום ס' מואבי ולא מואבית וכהוראת מהר"ב ברזילי כמ"ש מהר"ח אלפאנדארי במוצל מאש סי' ס"ח ומ"מ יקשה לתירוץ זה וגם לתירוץ שני של הראב"ד מדוד המלך שהיה אחר נתינת התורה ונתעברה בעת ההיא ולמסקנת הראב"ד שהעיקר כפירוש ראשון דהיינו במתכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו ניחא הכל דאפשר דישי שחררה או כמ"ש הרמ"ע שהיה על תנאי והיה דעתו לקדשה בביאה כדין. אמנם הרא"ש והר"ן ורש"י לחד לישנא פירשו אפילו שתי נשיו. ומה שתירץ הראב"ד ליעקב אבינו בתירוץ שני שלא נתעברה בלילה ההוא קשה דהכתיב בראובן כחי וראשית אוני ונמצא שנתעברה בלילה ההוא והכי אמרינן בש"ס ביבמות דף ע"ו אטו כ"ע כיעקב אבינו דכתיב ביה כחי וראשית אוני שלא ראה קרי מימיו ע"ש. ואפשר לישב לדעת רש"י והרא"ש והר"ן דיש חילוק מיעקב אבינו וישי לעלמא דהא דאיקרו בני תמורה אפילו שנתכוון לאשתו אחת ובאה לו האחרת היינו משום דפשע דהי"ל לבדוק ולידע מי היא אמנם יעקב אבינו כבר מסר סימנים לרחל ולאה ידעה מרחל ועשתה לו הסימנים וגם ישי אבי דוד כתב הרמ"ע מאמר חיקור דין ח"ג פי' שכה עשה ישי דמסר סימני' לשפחתו והיא מסרה סימניה לגבירה ע"ש ובכה"ג דכבר היו להם סימנים והטעום לא הוו בני תמורה מאחר שכבר השתדלו למען דעת זאת האשה ולא עלתה להם ואחר זמן ראיתי

בזהר הקדוש פ' ויצא בסתרי תורה דף קנ"ה ע"א דתריץ יתיב כמה דאמרן בעניותין ע"ש שמח לבי ויגל. והרמ"ע שם נתן טעם לזה עפ"י דרכו ע"ש. והרב מגן אברהם סי' ר"ם ס"ק ט' עמד בזה ותריץ יתיב אך נעלמו ממנו דברי הראב"ד הנז'. אחר זמן רב ראיתי מ"ש הרב אליה רבה א"ח סוף סי' רמ"א שעמד קצת במ"ש ודבריו דחוקים ואחרי כותבי זה זמן רב ראיתי ענין מחודש בפרט זה בקובץ ישן נושן כ"י על קלף ובו פסקי הוראות מראשונים נ"ן ומצאתי שם שכתב וז"ל אמנם צריך לכל איש להזהיר לאשתו להיותה זריזה ולשמור עצמה מאד כי הכל מוטל על האשה לשמור ולעשות כפלים יותר מן האיש כי ארז"ל ד' מתו בעטיו של נחש בנימין בן יעקב [ועמרם] וישי וכלאב והנה אמר דוד הע"ה הן בעון חוללתי וכו' ודרז"ל כי אשתו של ישי שמה הצללפונית וישי היה שונא אותה והי"ל לישי פלגש פעם אחת באה אשתו של ישי במקום הפלגש בלא ידיעת ישי ובאותו הלילה נתעברה ממנו וילדה דוד ודאי דעת הצללפונית היתה על בעלה וכל רעיוניה ומחשבת ישי לא היתה עליה כלל כי היה סבור לבא על פלגשו ועוד כתיב בריש יחזקאל האשה המנאפת תחת אשה תקח זרים ופי' בהיותה תחת בעלה נותנת עיניה באחר וכן ראיה מיעקב אבינו דכתיב ויהי בבקר והנה היא לאה הרי שכל הלילה היה יעקב סבור להיות עם רחל וכן ראיה מיאודה ותמר שלא היה יודע מי היא והיא יודעת בטוב שחמיה הוא ויצאו ממנה בנים צדיקים וכן אמר שלמה מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה שפי' מתחברת ר"ל בגופה ולבה ועיניה ורעיוניה על דודה ולא על אחר עכ"ל ומ"ש הצללפונית היתה אשת ישי אמו של דוד הע"ה הנה בש"ס פ' הספינה דף צ"א אמרו דצללפונית אמיה דשמשון ואמיה דדוד הע"ה היא נצבת בת עדאל. ועפ"י דבריו שהעיקר תלוי באשה אפשר שזהו טעם הכתוב ובן כסיל תוגת אמו כי הכל תלוי בה שאם היא היתה מטהרת רעיוניה היה הולד טוב. ואפשר שזהו שהיה אומר דוד הע"ה עבדך בן אמתך שהיא גרמה לו כמדובר ובזה יובן כונת הכתוב משלי סי' טו"ב כעס לאביו בן כסיל וממר ליולדתו פי' דבן כסיל ודאי צער לאביו וכעס עניינו אבל דא עקא וממר שמה שיצא בן תמורה הוא ליולדתו שהיא היתה סיבה שאם היתה בטוהר לב עם בעלה אגוני מגנא ואצולי מצלא להיות ולדה כמוה וקדוש מבטן קורא לו וק"ל ועיין בס' לשון ערומים בדרושים דף ל"ח ריש ע"ג. וגם הוא נעלמו ממנו דברי הראב"ד:

## דף כב.

**כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב וכו'** ראיתי להסמיך כאן ולכתוב מה שמצאתי בס' לקוטים מהרב הקדוש מהרח"ו כ"י [בס' לקוטי תורה הנדפס פ' עקב הלשון מאד מוטעה]

והצריך לעניננו זה לשונו האדם כשהוא מדבר מוציא ההבל מפיו ואותו ההבל הוא חיותו ראיה לזה שאחר שיצא הנשמה מהגוף לא נשאר בו לא הבל ולא דיבור נמצא שאותו ההבל שיוציא מפיו בעת הדבור הוא חלק נשמתו ולכן נצטווינו שלא לדבר דברים בטלים שמפסיד בהם חלק נשמתו וכן שמעתי מהחכם הר' שמעון טורנו זלה"ה על פסוק לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה אם טוב ואם רע כי עושה וברא סניגורין או קטיגורין עכ"ל:

**ועפ"ז** אפשר לפרש מ"ש בעירובין דף ג"ן אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא פתח פומך קרי פתח פומך תני כי היכי דתוריך חיי ותתקיים בידך שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה. ואפשר דיש ס"ד דמאחר דהדיבור וההבל הם חיותו של האדם וכשמדבר מפסיד חלק חיותו א"כ הלא טוב שיעיין בתורה ולא יוציא הדברים מפיו לז"א פתח פומך קרי פתח פומך תני ולא תחוש כי הן נגרע חיותך דאדרבא הדין הגיי"ה להוי דתוריך חיי שנאמר כי חיים למוציאיהם בפה דדברי תורה אינם מפסידים חיותו אלא מאריכין ימיו ובזה יובן פ' כי מוצאי מצא חיים ופ' כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים וכיוצא שאר כתובים ומאמרי רז"ל דאתו לאפוקי שלא נאמר דהלומד בתורה יוצא בגרעון מן החיים כמדובר לז"א אדרבא המוציא מפיו דברי תורה יהיו לו חיים. ואפשר לרמוז כי ז"ש כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב כי אפילו המדבר דברים בטלים מפסיד חיותו וכ"ש הנודר שעושה איסור ולכן מדה כנגד מדה ראוי לדוקרו בחרב פיפיות על אשר על חייו לא חס. אלא שלשון חכמים מרפא שיתירו לו וחכם עוקר הנדר ומרפא למה שגרם ע"י הדבור. ופשטיה דקרא אפשר לומר בסגנון אחר דהכונה יש בוטה שמדבר דברים בטלים ומכ"ש אסורים וע"י הדבור מפסיד חיותו וז"ש כמדקרות חרב כאלו בידו ידקר בחרב שהרי מפסיד חיותו בהבל היוצא מפיו. וכי תימא א"כ גם לימוד התורה שלומדים החכמים ובתורתו יתברך יהגו יומם ולילה מפסידים חיותם ח"ו לז"א ולשון חכמים לימוד התורה מרפא אדרבא התורה מרפא לכל ותועיל להאריך ימים:

**כל הכועס כל מיני גהינם שולטים בו וכו'** עמ"ש אני בעניי בספרי הקטן דברים אחדים דרוש י"ד דרוש שבת הגדול דף ע"ה ע"ג בס"ד ע"ש:

**תמה ר' יוחנן מכדי כתיב ונתן ה' לך שם לב רגז בבבל כתיב וכו'** ובסמוך אמרו שתחתוניות שולטים בו ובזה שמעתי דהיינו דקאמרי בכתובות דף קי"א דשלחו ליה לרבה אם אין אתה עולה אל תרבה בישיבה שישיבה קשה לתחתוניות דדוקא בבבל שיש כעס יש פחד מהתחתוניות:

**ההיא שעתא לא הוה עבר לן ירדנא**. עיין מה שפירש"י והר"ן ועמ"ש אני הצעיר בספרי הקטן ברכי יוסף סי' תפ"ט ועיין משג"ב לדך דף ע"ז:

## דף כט.

**אלו אמר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי מי נפקא בלא גט**. בקטנותי כשהייתי בעונת הפעוטות שמעתי משם רב אחד המיוחד וכמדומה דמטו בה משם מורינו הרב המופלא כמהר"י הכהן שכאשר יצא לאור ספר כנה"ג א"ה הקשה מסוגיא זו למ"ש הרב בא"ה ריש סי' ל"ח דפשיטא ליה באומר לאשה הרי את מקודשת לשלשים יום ואחר שלשים יום הרי את מותרת לכל אדם דיוצאה בלא גט ע"ש ומסוגיא זו נראה להפך ולכל הדברות לא זכר הרב ז"ל מסוגיא זו והיה העלמ"ה דהגם שהמעיין כביר מצאה ידו בחלקו"ת ישית סוף סוף הו"ל להרב ז"ל להביא הך סוגיא וללמדנו כי גבה טורא בינייהו. ואחר זמן רב נדפס ס' קרית מלך רב ומידי עוברי ראיתי שעמד בזה דף ס"ד ע"ש:

## דף לא:

**גדולה מילה שדוחה שבת החמורה**. לכאורה תיבת החמורה יתר ושמעתי שרמז באומרו שבת החמורה לומר דאפי' חל יה"כ בשבת דחמיר משבת דעלמא והנה צור"פ יום הכפורים אפ"ה מילה דוחה שבת החמורה דאיכא יוה"כ בהדה. ואחז"ר ראיתי שכ"כ הרב ישרש יעקב:

**גדולה מילה שהיא דוחה את הנגעים** פי' אף אם חלה בשבת ויש בו נגע וז"ש שדוחה את הנגעים סתם באיזה יום שיהיה אפי' בשבת כמ"ש הרב כנסת הגדולה בתשובה א"ח ח"ב וזה בא להוסיף חידוש שדוחה תרתי ורמז זה במאי דקפסיק ותני שדוחה את הנגעים אחר שאמר שדוחה שבת:

**ר"מ אומר גדולה מילה שכל המצות שעשה אעע"ה לא נקרא שלם עד שמל וכו'** בבריתא אמרו רבי אומר גדולה מילה שאין לך צדיק גמור כא"א ולא נקרא תמים וכו' ולפי גירסא זו צריכים אנו למודע"י במאי פליגי ר"מ ורבי דכל אחד נקט סגנון אחר. והרב מהרח"א בעץ החיים פ' שמות פירש דר"מ הכי קאמר שכל המצות שעשה לא נקרא שלם להיות לו שכר כמצווה ועושה עד שמל דהמצווה יצרו תוקפו. ורבי ס"ל דמאחר שלא שלט יצה"ר מה לי מצווה מ"ל אינו מצווה וז"ש שאין לך צדיק גמור וכו' עש"ב:

**ולפי** דרך הרב ז"ל אפשר לומר דפליגי ר"מ ורבי בטעם גדול המצווה מאינו מצווה כי

הנה התוספות כתבו דהטעם משום יצה"ר דיצרו תוקפו. אך הריטב"א פ"ק דקדושין דף ל"א פירש דטעם גדול המצווה הוא שיש לו יתרון שמקיים גזרת מלך ע"ש ואפשר דר"מ ס"ל דטעם גדול המצווה היינו כמ"ש הריטב"א דמקיים גזרת מלך ומשו"ה קאמר שכל המצות שעשה לא נקרא שלם להיותו מקיים גזרת מלך ומצווה ועושה עד שמל. ורבי ס"ל דטעם גדול המצווה הוא בשביל יצה"ר שיצרו תוקפו ולגבי אאע"ה דלא שלט בו יצה"ר מצווה ואינו מצווה כהדדי נינהו ויש מקום לומר דאינו מצווה עדיף וז"ש אין לך צדיק גמור כאברהם אבינו כי האף אמנם צדיק דעלמא יש להם יתרון דגדול המצווה והא לא משכחת באאע"ה הא מיהא יש לו יתרון דגם בו נמצאת מעלת גדול שאינו מצווה ושפיר אמרינן אין לך צ"ג כאברהם אבינו ע"ה ועכ"ז לא נקרא שלם עד שמל ועוד כתבתי בעניותי בהך פלוגתא בספרי הקטן ראש דוד פ' לך לך בס"ד ע"ש:

## דף לב.

**והא בלמד אלף כתיב** קשה ממ"ש בסוטה פ' כשם דמשמע הכי ומשמע הכי וכבר עמד על זה הרב מופת הדור מהרח"א בס' ישרש יעקב ועמ"ש התוס' בחולין דף ס"ה באורך ובמקום אחר כתבתי בעניותי בזה קצת:

## דף לב:

**ואנשים בה מעט אלו האברים ובא אליה מלך גדול וכו'** פירוש דבצאתו לאויר העולם דהאברים הם אכי"ם ורכי"ם מיעוטים וז"ש מעט כי מעטו בכמות ואיכות אז ובא אליה בהיות העיר בצביונה שכבר יצא לאור ונולד וכמ"ש פ' חלק דיצה"ר שולט משעת יצירה כדכתיב לפתח חטאת רובץ:

**ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצה"ט**. כתוב בפסקי תוספות דמכילתין סוף פרקין דיצה"ט נתון באדם במעי אמו ובצאתו מגרשו היצה"ר וחוזר בהיותו בן י"ג שנה. ויש מי שכתב דדייקי מדכתיב ומצא בה עכ"ד. ודבר זה נעלם מכמה גדולים כמו שכתבנו בעניותנו בשאר דוכתי בס"ד:

**ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דבשעת יצה"ר ליח דמדכר יצה"ט וכו'** יש להעיר דהא הול"ל קודם ומלט העיר בחכמתו שהוא בתשוב' ומעשים טובים. ותו מה בא ללמדנו דעובר עבירה אינו מעלה בזכור"ו יצה"ט הא פשיטא. ואפשר במה שנחלקו האחרונים אי שכחה הוי פשיעה או אונס ואני השפל זכרתי מחלקת זה בספרי הקטן ראש דוד פ' האזינו והגיעני כפו"ל בדברים אחדים דרוש א' ומשם באר"ה. והנה המצוות

אצלנו הם כמו פקדון כמ"ש רבני אשכנז והבאתיו שם. והשתא היצה"ר סבר דשכחה הוי פשיעה ואף שהחוטא שוכח בשעת עבירה מהמצוות ומיראתו יתברך הו"ל פושע כדעת הפוסקים דסברי דשכחה הוי פשיעה וכמ"ש כל לא ידענא פשיעותא ומטעם זה עלה בקבץ עונות גדולות לרוב. אך לפי מ"ך דשכחה הוי אונס כיון דשב החוטא וידע שחטא ויחר"ט חרט"ה גדולה ומקבל לעשות מ"ט מתכפר לו כיון דשכח אנוס הוא ורחמנא פטריה. וז"ש ומלט את העיר בחכמתו בתשובה ומ"ט וכ"ת הך תשובה בחרטה היכי סגיא למצודים גדולים אשר בנה היצה"ר שהם עבירות גדולות אשר העבירו לז"א ואדם לא זכר דבשעת יצה"ר לית דמדכר יצה"ט כלומר דמלט העיר בחכמתו וזוהי החכמה בטענת דאדם לא זכר היצה"ט בשעת עבירה והו"ל שוכח ודינו כאנוס וחכמה רבה היא להוכיח ולהכריע דהדין כך הפך היצה"ר דסובר דשכחה הוי פשיעה והחכמה תעז לחכם בתשובה ומ"ט והנהו עונות חלפו הלכו דשכחה אונס:

## דף לה:

**אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכו'** לשון הר"ן בזה לכאורה קשה ואני בעניי באתי לכלל ישו"ב דבריו ז"ל בספרי הקטן ראש דוד פ' ויקרא בס"ד ועיין מה שרמזתי בקונטריס זה פי"ד דנגעים:

## דף לח.

**אלא פלפולא בעלמא.** יש להעיר דמאחר דהפלפול ניתן למשה רבינו ע"ה והוא נהג טובת עין לתתו לישראל א"כ נראה שאין חיוב לישראל לפלפל בתורה דזהו מתנת משה רבינו ע"ה ומי שאינו מפלפל אין בו חטא. והרי אמרינן בשבת דף ל' כי בעה"ב שאול ישאלו פלפלת בחכמה נראה שהפלפול חיוב הוא. ואפשר היה לומר דמשה רבינו ע"ה אדון הנביאים ורבן של ישראל איש האלהים ומלך נתנו לישראל הפלפול וציוה את בני ישראל שיפלפלו בתורה. איכו השתא מי שאינו מפלפל עובר על ציווי רבו ונביא הגדול ומלך וענש יענש ומשו"ה שואלי"ם הלכו בו פלפלת בחכמה להורות דהגם כי לא ציוה הקב"ה לפלפל אם לא פלפל הנה האש והעצים כי ביזה ועבר על ציווי משה רבינו ע"ה: **אמנם** יותר נראה לומר דאיכא תרי גווני פלפול האחד הוא לאחר שידענו שהדין כך הוא מהקבלה או מדקדוק הכתוב ואין ספק בדין כלל ועם כל זה שקיל וטרי משום יגדיל תורה דדילמא כונת הפסוק כך או דמאי שנא נדון זה מאחר ומותיב ומפרק ומעין דוגמא פרי עץ הדר דידעינן ודאי מהקבלה דהוא אתרוג וכך הוחזקו שנות דור ודור ליקח אתרוג

ועכ"ז שקיל וטרי הש"ס מנ"ל דהוא אתרוג ואימא פלפלין וכיוצא והוא להכריח הקבלה ולדיוקי מקרא וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה. ועל חלק פלפול זה וכיוצא בו הוא דאמרינן שניתן למשה רבינו ע"ה והוא נתנו לישראל. דפלפול זה וכיוצא בו לא נצרך למעשה כי ידענו הדין בודאי. אמנם כי יקרא ספיקא דדינא וכן לדבר דלא ידענו הדין ואז שקלי וטרו במדות שהתורה נדרשת ומביאין ראיות מדינים אחרים עד יצא כנגה צדקת הדין ההוא. זה הפלפול מעיקר התורה שניתנה לנו וחיובא רמיא על כל ישראל בפלפול זה ועל זה שואלים ליום הדין פלפלת בחכמה להוציא לאור העלם דבר:

**אמר ר"י אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ועניו וכלם ממשה וכו'** יש לדקדק דמה דמות לשאר נביאי עם משה ומאי תלמודא שאני משה דכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואמטו להכי במעלו"ת אח"ז ואימא דשאר נביאי לאו הכי. ותו יש להעיר אמימרת ר"י בסמוך דכל הנביאים עשירים היו ויליף ממשה שמואל עמוס ויונה ואמאי אצטריך להכי והרי בהך מימרא קמא כללא כייל דאין הקב"ה משרה שכינתו בקביעות אלא על חכם גבור ועשיר:

**ונראה** דחדא מתרצתא בירך חבירתה דסבר ר' יוחנן דכי היכי דמעלת העושר אשכחן ללהקת נביאים ילמוד סתום מן המפורש דגם שאר מעלות דאשכחן במשה מסתמא הכי הוו בשאר נביאי אלא דלענין החכמה והענוה מדרגות מדרגות יש ודרך כלל סתם נבי"א לבב חכמה ועקב ענוה ואולם יש חכם ועניו יותר מחבירו כי כמה מדרגות יש וכל חד לפי שיעורו השג ישיג לערכו מדרגת הנבואה וגדול אדונינו משה רבינו עולה על כלן במעלותיו וגם השגת נבואתו היא נפלאת לעילא מכל ועמ"ש במאמר זה בשבת על דף צ"ב בס"ד:

## דף לט:

**מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה וכו'** עמ"ש בקונט' זה בסנהדרין פ' חלק ביאור נחמד במאמר זה מהרב המקובל עיר וקדיש מהר"ר מאיר פאפאראש הכהן זלה"ה ע"ש ויאורו עיניך:

**מאי אין לה שיעור סבר רב יוסף וכו'** עמ"ש אני בעניי בזה בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סי' של"ה ע"ש בס"ד .

## דף מ.

**יומא קמא וכו' דלא לתרע מזליה.** שמעתי שפירשו בזה פ' יקדמוני ביום אידי ויהי ה' למשען לי כי שונאי דהע"ה תכף כשהיה חולה היו מבקרין אותו כי היכי דלתרע מזליה וז"ש יקדמוני ביום אידי ביום ראשון לאידי והיינו ביום שבא לו איד. ויהי ה' משען לי וירם קרן משיחו:

**ישמרהו מיצה"ר ויחייהו מן היסורין וכו'** אפשר כלפי מ"ש הרמב"ן בשער הגמול דהא דמותיב לר' אמי בשבת דף נ"ה דאמר אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון ואסקיה בתיובתא לא אתותב מחלוקת יסורין דגם דיש מיתה בלא חטא אין יסורין בלא עון. ולפ"ז היינו דקאמר ישמרהו מיצה"ר וכיון שהוא שמור מיצה"ר א"כ אין בידו עון ובזמן שהאיש מנוקה [מ]עון אין לו יסורין וז"ש ישמרהו מיצה"ר ויחייהו מן היסורין:

## דף מא.

**אתה עשית אותי ואת חייא איכא דאמרי אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי.** צריך להבין במאי פליגי הני תרי לישני. והרב מופת הדור מהר"ח אלפאנדארי בספר הבהיר אש דת פ' וזאת הברכה פירש משם הרב מר אביו דלישנא קמא לא סבר מגמר בעתיקא קשיא ושקל בפלס שניהם. ואיכא דאמרי סבר מגמר בעתיקא קשיא ודוקא ר' חייא דאדם גדול הוא יכול לעשות אותי לאגמורי בעתיקא עכ"ד. ולי ההדיוט אפשר במ"ש במנחות דף ז' ע"א אבימי תני מנחות בי רב חסדא ואבימי בי רב חסדא תני והאמר רב חסדא קולפי טבי בלעי מאבימי וכו' אבימי מסכתא אתעקרא איתעקר ליה ואתא לקמיה דרב חסדא לאדכוריה גמריה ולשלח וליתיה גביה סבר הכי מסתייעא מילתא טפי. ונמצא דאבימי עם היותו רבו של רב חסדא כי אתעקרא ליה מסכתא אזל לגביה תלמידו לאדכורי כדי שיסייעוהו מן השמים למהדר תלמודיה. והשתא לישנא קמא קאמר אתה עשית אותי ואת חייא והקדים עצמו כי הוא חידוש דאיהו לא אזל ובדוכתיה קאי וגמר. אבל ר' חייא לאו רבותא הוא דאיהו אזל קמי קצרא וגמר כאבימי דאזל גביה רב חסדא ואיכא סייעתא דשמיא. ואיכא דאמרי סבר דאלמלא ר' חייא דאלים זכותיה לא הוה כ"כ סייעתא דשמיא דר' קאים בדוכתיה וז"ש אתה עשית את חייא שהלך אצלך והוה סייעתא דשמיא וזה אינו חידוש. אמנם החידוש הוא דחייא עשה אותי ואני בבית מדרשי כי גדול כח ר' חייא נפלאים מעשיו ונפשי יודעת הגם שלא זזתי ממקומי:

**א"נ** אפשר דלישנא קמא קאמר אתה עשית אותי ואת חייא כי אתה מעצמך למדת ולא שאנו למדנוך והשבח השביח להוא קצרא בא בכפ"לון שלא היה חייב להם כלום. אך

ר' חייא אין טעון הל"ל בעשייתו כי הוא תלמידי ולו ניתנה פריע"ה כל קבל מה שלמד ממני. ואיכא דאמרי סבר דגם ר' חייא צריך לשבחו כי שב אפיה דאגמריה רבי ניחא כי פרע"ו מה שלמדו אך בשיתא מצינא ליה שבח כי לא למדם מר' ואפ"ה החזירם לו ולכן אמר אתה עשית את חייא שלא למדת ממנו ועכ"ז גמר מינך. וחייא עשה אותי שלמדני הששה שלא למד ממני. אבל לישנא קמא סבר דנהי דלא אגמריה שיתא אפי מיהו הוא תלמידו ולמד ממנו כמה הלכתא גברוות' וכפ"ז חייב להחזירם ודוק:

**ושמעתי** מקשים דעינינו הרואות דרבי ורב יוסף בחלותם שכחו תלמודם ורב יוסף בסמוך דריש כל משכבו הפכת בחלייו דמשכח למודו וכן הוות ליה ולרבינו הקדוש כמבואר בסוגיין. והרי אמרו פ"ק דברכות דהיסורין אם קבלם מאהבה יראה זרע וכו' ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו דכתיב וחפץ ה' בידו יצלח. ופשיטא דרבינו הקדוש ורב יוסף קבלו היסורין מאהבה ואיך לא נתקיים תלמודם בידם עכ"ד. ובמושכל ראשון אפשר לומר דמ"ש תלמודו מתקיים בידו אינו ר"ל שלא ישכח אלא זמנין דמשכ"ח וסוף סוף מן השמים יסייעוהו שיחזור אליו תלמודו כמו שבאמצעות ר' חייא והכובס אהדר ליה תלמודיה לרבינו הקדוש ורב יוסף ע"י אביי ושאר תלמידיו וזכו לזה ע"י שקבלו יסורין בשמחה. א"נ יש הפרש בין יסורין לחולי כבד דאם הם יסורין ומתחזק והולך כבריא ואפי' ניכר כי בשרו עליו יכאב מ"מ בדוחק עומד על עומדו אז לא יעצרנו הגש"ם דנגוע ומוכה ותלמודו מתקיים בידו. אבל בחולי חזק והוא נרדם בבלי דעת אז קרוב לשכוח:

**ויתישב** הטב לפי מ"ש גורי האר"י זצ"ל דכאשר יחלה חולי חזק ונתרפא הוא שמוסיפין לו נשמה חדשה וכ"ש אם משנין שמו דבשינוי השם הכונה הוא להמשיך נפש חי"ה. ולפ"ז יומתק מ"ש לעיל רב המנונא חוזר לימי עלומיו דהנשמה חדשה הבאה אליו מעתה היא בזמן הקטנות בצד מה. ולזה קרוב שישכח. וחסד ה' מעולם על יראיו דאינם שוכחים כל תלמודם ויהיו כתינוק אשר לא יודע. ומ"מ על הרוב ישכח איזה דבר. ויבא על נכון לישנא דקרא דדריש לעיל רוטפש בשרו מנוער כי הוא נער בצד מה לפי הנשמה חדשה וה"ט דמוחלין לו על כל עונותיו דפנים חדשות באו לכאן ודוק והארך:

## דף מג:

**אמר רבא ה"ט דרבי יוסי גזרה משום מתנת בית חורון** עמ"ש הר"ן ומ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תל"ד דף קכ"ה ע"ד ע"ש:

## דף מט.

**הנודר מן המבושל מותר בצלי ובשלוק וכו'** עמ"ש הרשב"א בחידושיו והר"ן בפירושיו ועיין בירושלמי ומפרשיו ועמדתי על דבריהם ז"ל בספרי הקטן מחזיק ברכה י"ד סי' ב"ן אות ל"ו בס"ד ע"ש באריכות:

**זכר לדבר שנאמר ויבשלו את הפסח** מקשים אמאי לא מייתי קרא דכתיב בתורה ובשלת ואכלת ומייתי מדברי הימים ועמ"ש בענין זה בס' הקטן מחב"ר י"ד סי' פ"ז בס"ד ע"ש:

## דף מט:

**כד נפקת לשוקא מכסיא ביה וכד נפיק רב יהודה וכו'** מכאן מוכח דבגד שיכולים ללובשו איש ואשה ויחדוהו לכך אין בו משום לא ילבש גבר שמל' אשה ויש לצדד בזה ושוב ראיתי שכן כתב הרב מהריק"ש בתשו' סי' . . . ותנא מייתי לה מהכא ע"ש:

## דף נ.

**אי הואי לי רמינ' לך ירושלם דדהבא וכו'** ראיתי בס' נדפס מחדש פירוש אבות דר' נתן ושם בתוספותיו מחזה אברהם סוף פ"ו דף י"ב ע"ב הקשה על רש"י בשבת דף נ"ט שכתב כדעבד רבי עקיבא לדביתהו במס' נדרים דהרי הכא לא מצינו שעשה לה הגם שהרא"ש פירש וכן עשה אין אלו אלא דברי נביאות ובר"ן פירש דבנדרים על שבת סמיך דפירש שם וכן עשה אבל נ"ל דכונ' הגמ' לסוגיא דכאן עכ"ל ומה שהקשה על רש"י דשבת לק"מ שרמז כאן כלומר דהכא מבואר שהבטיחה על זה ומ"ש על הרא"ש דהם דברי נביאות הלא גם הרא"ש סיים כדאיתא בשבת כמ"ש הר"ן. ותו מ"ש דהכא בנדרים סמיך על שבת מה זו סמיכה דהכא לא אמר אלא שהבטיחה אלא דהרא"ש והר"ן רמזו דכן עשה כמ"ש בשבת. וכן פירש"י הכא ואיני יודע למה לא הזכיר רש"י ואפ' דסבר דאינו רש"י כדמוכח [מדברי] קצת גדולים [וגם זה לא יגהה מזור דס"ס הול"ל וכ"כ המפרש כמו שמכנים אותו הגדולים]. ומ"ש כונת גמ' לסוגיא דכאן אם כונתו על הגמרא הכא בנדרים אין צורך לזה כאמור ואי קאי על גמרא שבת מה צורך לכוין באבו"ת דר"ן דכך היה ידוע להם וגם בירושלמי בשבת מייתי דר' עקיבא עביד לדביתהו וכו' ע"ש:

**אתא ואתשיל על נדריה ואשתריי ואשתרי**. מכאן לכאורה קשה עמ"ש בשיטה מקובצת כתובות דף ס"ב משם הריטב"א דהיה נדר טעות והיינו דלא אמרינן דשריא ליה משמע שהותר מאליו ע"ש ומהך דאמרינן בשמעתין נראה שהתירו לו. ויש לישב. ועיין בהריב"ש סי' ת"ו:

## דף נ:

**ומן אשתו של טורנוסרופוס**. רש"י הביא המעשה כי באה אצלו ורק ושחק ופי' לה שרק שבאה מטיפה סרוחה ובכה על שופרא דבלי ושחק שישאנה ע"ש באורך. ואפשר דיש טעמים אחרים והוא כי המקובלים אמרו שאם רואה איזה אשה לאונסו ירוק ונצול מהרהורים. ואפשר שלזה רק ר' עקיבא. ואפשר לתת טעם לזה כי הנה בהרהורים פוגם במחשבה שרומז ליו"ד ולזה בא לידי קרי כלומר שאותיות ק"ר שהם משקר הרומז לסט"א הי"ל אחיזה בצד מה במחשבה שהיא יו"ד ח"ו לפי מדרגת נפשו. וכשהוא ר"ק משליך אותיות ק"ר והיוד נשארת עמו ולא יראה קרי. ובס' גלגולי הנשמות מהרמ"ע שקבל ממהר"י סרוק כתב דכזבי נתקנה באשת טורנוסרופוס שנשאה ר' עקיבא ע"ש ואפ' דעל זה בכה על מה שעשתה בהיותה כזבי ולתקנה והרמז ז"ה בכ"ה גימט' כזב"י ושחק שתתקן כשתנשא עמו וא"ש ההי"ב. [ולא יקשה עליך ממ"ש הרמ"ע ממהר"י סרוק עצמו דרב כהנא תבעתיה מטרוניתא היתה כזבי ההיא מטרוניתא כמו שכתבנו פ"ק דקדושין לפנים. והכא קאמר דנתקנה באשת טורנוסרופוס שנשאת לר"ע. דע דכמה בחינות וחלקים וניצוצות יש והם מפלאות תמים דעים והרגיל בס' גלגולים מרבינו האר"י זצ"ל לו יבין את זאת]:

**אם לעוברי רצונו כך וכו'** ראיתי להרב שבות יעקב ח"א סי' קפ"ב שהקשה דבשביל דלא אזמניה איך קרא לר' עוברי רצונו. ותו בתר הכי אמאי אזמניה ותו רבי אמאי לא הקפיד על כבוד תורה. וישב על הבא"ר במ"ש בא"ח סוף סי' תק"ס אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעה"ז וכתב הרב ט"ז דהטור כתב בגלות ושמחה שאינה של מצוה אסור אפילו שלא בזמן הגלות למלא פיו שחוק אבל בשמחה של מצוה היה התר בזמן שבה"מ ובגלות אפי' שמחה של מצוה לא ימלא שחוק פיו וה"ט דר' שהיה מתירא שישחוק שהיה אחר החרבן ואמרו סוף מכות ר' עקיבא משחק אם לעוברי רצונו כך וכו' ור' לא אזמניה לבר קפרא כדי שלא ישחוק בזמן הגלות א"ל בר קפרא אם לעוברי רצונו וכו' כסבר' ר"ע א"כ מותר לשחוק בשמחה של מצוה על כן אזמיניה עכ"ל בקצור ועם האדון הסליחה חדא שכל מה שהביא מהט"ז הוא על מילוי פיו שחוק אבל שחוק בעלמא מותר כיון שאינו ממלא פיו שחוק ורבי עקיבא בסוף מכות היה שוחק לא שמילא פיו שחוק ח"ו ומה יוכח הוכח מר' עקיבא. ותו דמסיים על כן אזמניה משמע שהודה רבי שבשמחת מצוה מותר למלאת פיו שחוק. והרי מסוגיין משמע דרבי לא קבל דבריו של בר קפרא והזהירו שלא יביאנו לידי שחוק. ותו דרבי לא הוה מחייך וא"ל לבר קפרא לא תבדחן דלשון חייך אינו שחוק כמ"ש התוס' בע"ז דף ג' ובמציעא דף נ"ט ולא מיבעיא זה אלא אף בדיחותא

לא היה רוצה רבי וזה אינו ענין לשחוק ור' היה מקדש עצמו בקדושה יתירה. ואעיקרא מ"ש בר קפרא אם לעוברי רצונו וכו' הדבר קשה לפרש שרמז דברי ר' עקיבא ולא דיבר עליהם רק כונתו לומר כמ"ש ר"ע ורמז דר' עקיבא היה שוחק ותורה מבחוץ ובעיני הוא דוחק גדול:

**אמנם** הפשוט הוא דאמרינן פ"ק דברכות כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה' קולות ובודאי דכל אשר היו בסעודת החתן ר"ש ברבי לא שמחו הם ולא את החתן וכלה בעבור רבי שלא היה רוצה אפילו בדיחותא וא"כ עברו בה' קולות ומשו"ה אמר בר קפרא לעוברי רצונו דעברו בה' קולות ויהיו דבריו כלפי האנשים שזימן רבי והיו נהנים מסעודה ואינם משמחים החתן וכלה ואליהם קרא עוברי רצונו מטעם הנז' ודוק:

## דף סב.

**ומה בלשצר שנשתמש בכלי קדש וכו' ודברי רש"י** עמ"ש בספרי הקטן דברים אחדים דף קמ"ה ע"ד ע"ש:

**אמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה וכו'** הקשה הרב עיון יעקב דהא מצינו שנענש שמואל שאמר אנכי הרואה וכתב וז"ל לכן נ"ל עיקר דהא דקאמר שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה ה"ד משום הצלה כמו בעובדיה שאמר והרגני אבל בלי שום הצלה אין להודיע ותדע דאי אמרינן אפילו בלי שום הצלה מותר לאודועי נפשיה א"כ איך מתרץ הש"ס שאני ר"ט דעשיר גדול היה לפייסו הלא אפילו בחנם שרי לאודועי נפשיה אלא ודאי דאסור רק משום הצלה הוא דמותר כמו בעובדיה עכ"ל ולי ההדיוט קושיתו לק"מ דיש חילוק בין היכא שהת"ח הולך למקום שאין מכירין להיכא שהת"ח בעירו ובא אורח מעיר אחרת שאינו מכירו דאז לא התירו לאודועי נפשיה כיון שהת"ח מפורסם בעירו ולכן שמואל הנביא שהוא במקומו מפורסם ושאול אורח אינו מכירו לא הי"ל לומר אנכי הרואה. ומה שהכריח ממאי דמשני דר"ט הי"ל לפייסו אינו מוכרח כמבואר. ועוד דאמאי העלים עין מדברי הרא"ש בפירושו שכתב וז"ל באתרא דלא ידעי ליה כדי שלא יזלזלו בכבוד תורתו ויענשו עכ"ל ומדבריו נראה שאפילו אינו צריך להצלה רק שלא יכבדוהו והוא זלזול בכבוד התורה שרי כדי שלא יענשו ודוק הטב:

## דף פא.

**הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה וכו' ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם וכו'** אפשר לומר במ"ש בתנא דבי אליהו נגזר על ת"ח שילמדו תורה מתוך צער מתוך

דוחק וכו' ובהקדמת שו"ת יד אליהו האריך בזה ע"ש א"כ לזה דוקא מבני עניים הגדלים בצער ודוחק יש תקוה לצאת בניהם ת"ח כי כך היא דרכה של תורה אבל מבני עשירים רחוק שהם גדלים על מי מנוחות ובתפנוקים והתורה לא אתדר בהו. והשתא ניחא דשואל מה ט' שאין בני ת"ח ת"ח כי החכמים אפילו הם עשירים הם עושים סיגופים וחיים חיי צער ומסתמא ירגילו בניהם בזה ומשני אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא. והרב עיון יעקב פירש דבלא זה הו"א פי' יזל מים מדליו מת"ח יצאו ת"ח וברכות בלעם נהפכו לקללה משא"כ השתא דפירשת בענין אחר עכ"ל ולא נהירא דמפשט הש"ס ומדברי רש"י מוכח דהכונה לא יהיה קל בעינינו דמהיכא תיתי לצאת ת"ח מעניים לז"א תדעו שיכולין לצאת משום יזל מים וקשה דהרי נהפכה לקללה. לכן נראה דהברכות הללו נאמרו מפי השכינה כב יכול על דרך שאמרו בזהר הקדוש וכ"ה תדבר. והוא כיוין שלא יהיה מלך בן מלך כמ"ש בסנהדרין דף ק"ה ולז"א הפך מחשבתו יזל מים מדליו שיהיה מלך בן מלך ובעונות נהפכה בסוף לקללה כמחשבתו. אבל השכינה כיונה לברכה אחרת שלא חשב בלעם בפרט זה לקללה כגון הכא שהוא הבין יזל מים שיהיה מלך בן מלך ויש פירוש אחר שלא ידעו שיהיו בני עניים ת"ח וכיוצא בשאר ברכות היו פירושים אחרים שכיוין כ"י לברך והוא לא ידע והנהו ברכי שלא ידע נתקיימו. ובזה ניחא מאמר רז"ל כל מה שישראל אוכלים מברכות בלעם והוו בה קמאי שהרי נהפכו לקללה ולפום מאי דאמרן ניחא דיש ויש כמה ברכות שכ"י כיוין לברך והא לא הרגיש ואלו נתקיימו ודוק ואחר זמן ראיתי דברי הזהר ע"פ וירא כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל וכו' דמשמע דהברכות הללו מה טובו אהלך מפי עצמו אמרן. ויש לדחות. ובילקוט מפורש שהוא אמר כנחלים והקב"ה נטיו וכן על זה הדרך בכלם וא"כ מוכח שפיר דמאת ה' היו גם הברכות הללו ואפשר לומר כדאמרן. ואחר זמן ראיתי בהעברה בס' דברי שלמה למהר"ש שלם זלה"ה ושם כתב דהברכות ראשונות היו מפי הקב"ה ונתקיימו אך אלו היו ממנו ונהפכו לקללה ע"ש ולא נהירא לי חדא מכח מאמר רז"ל בילקוט שכתב בפירוש דגם הברכות הללו הקב"ה היה חותם בכל אחת בכי טוב. ותו דאמרו כלן נהפכו לקללה חוץ וכו' ואמרינן הזהרו בבני ע"ה וכו' כמש"ל ודוק היטב:

**שאין מברכין בתורה תחילה דאמר רב יהודה וכו'** עמ"ש הרמב"ם בתשובותיו הנקרא פאר הדור סי' מ"ב. והמעתיק עוית ודברי הרמב"ם על אמתתם תמצא באסיפת זקנים מציעא דף פ"ו שהעתיקם רבינו בצלאל ז"ל ועיין מה שכתבתי בעניותי במאמר זה בספרי הקטנים ראש דוד ודברים אחדים בעזר אלהים **חיים**: